

שבוע טוב

Číslo 36/5767

29.červen '07

Výklad k sidře Balak (Numeri 22,2 – 25,9)

Síla mluveného slova

Ve výkladu minulé paraši jsme vzpomenuli Božího (nikoliv falešného) proroka Bileama (Baláma) a nyní v této cause budeme pokračovat. Jeho podstatu dokonce odhaluje i české sloveso "balamutit", které je nepochybně odvozeno od tohoto proroka dosti pochybně pověsti (i když české etymologické slovníky jsou přesvědčeny o tom, že toto sloveso je odvozeno od slov balalajka, nebo blábolit).

"Vajiptach Hašem et pi haaton va tomer levilam me asiti lecha ki hikitani ze šaloš raglim".

I otevřel H-spodin ústa oslice a ta řekla Bileamovi: "Co jsem ti udělala, že jsi mě již třikrát uhodil? (Bemidbar/Numeri 22:28)

To je vpravdě velmi zajímavý pohled. Zároveň to muselo být nesmírně ponižující pro člověka formátu Bileama. Zde Bilaam byl na cestě, kdy měl proklít židovský národ. Ten byl však zaštitěn samým B-hem – a najednou je Bileam přinucen debatovat s oslicí, která dokonce odhalila jeho osobní nejskrytější tajemství. (Avodah Zara 4b).

Jistě si dokážeme docela živě představit, jak to muselo nahlodat jeho sebedůvěru v duchovní schopnosti! Tato bizarní epizoda však měla upoutat pozornost čtenáře na jiné souvislosti. Midjanští byli přesvědčeni o tom, že zdroj Moševy síly leží jen v jeho ústech. (Je zajímavé, že tato domněnka je pravým opakem toho, co si o sobě myslel Mojžíš, který B-hu oponoval, že jeho největší slabinou je jeho výřečnost.)

Proto si řekli: "Musíme Mošemu vyhledat protihráče, jehož síla je též v ústech". (Raši; 22:4)

Mluvicí oslice však měla poukázat na podstatně větší problém. To co odděluje člověka a ostatní příslušníky živočišné říše je síla řeči. Alespoň tak Onkelos překládá (do aramejštiny) následující pasuk:

"Vajicer Hašem Elokim et ha adam afar min ha adama vajipach beapaj nišmot chajim vajhi ha adam le nefesh chaja.

I stvořil H-spodin B-h člověka z prachu země, vdechl do jeho nozder dchnutí života a stal se živou bytostí..." (Berešit/Geneze 2,7) kdy místo dchnutí života (nišmat chajim) uvádí "mluvícího ducha". (U:vara Hašem Elokim jat adam afra min admata u:fach beanfohi nišmata dchaje va'havat be adam le ruach memala)

Podle Onkela je řeč výsledkem vstupování duše do těla. Jedná se o vyšší úroveň duše než ta, kterou vlastní svět zvířat. Oba – člověk i zvíře mají úroveň duše nazvané "nefeš", ale jen člověk má duchovní úroveň nazvanou "ruach". Ta je zdrojem řeči uvnitř člověka. Na druhé straně chamor (osel) představuje protipól duchovna. Slovo se stejnými konsonanty "chomer" znamená hlínu a symbolizuje tělesnost. To je i důvod, proč symbolem Egypta – polyteistické společnosti par excellence, byl osel, a proč svátky, které se slaví na počest vyjití z Egypta se nazývají "Pesach" – což znamená "ústa, která promluvila" (Maharal).

Po epizodě s mluvící oslicí odchází Bileam oněmělý, protože prakticky neměl, co by dodal. Výměna rolí představovala, že samotný Bileam se chová jako osel; je zaslepený, tvrdohlavý, prakticky nepřístupný všem výtkám. To je varování nám všem. Zatímco se můžeme pobavit humoru Bileamovy překerní situace, biblická zpráva by měla být především pro nás varováním, že se musíme chovat podle B-žích daných standardů.

Je to nesmírně poučný příběh, který se snaží poukázat na to, že jakákoliv naše snaha odklonit se od B-ží vůle musí zákonitě skončit našim ponižením a zesměšněním.

Poznámky k aktuální sidře

Bil'am, prorok národů

B-h ve své moudrosti ustanovil, aby pohanské národy měly proroka jako byl Moše- i když duchovně hluboko pod ním- aby nemohly tvrdit, že kdyby ony měly možnost být ve styku s B-hem, byly by stejně spravedlivé jako Izrael. Tímto prorokem byl Bil'am.

Naše sidra mluví o jeho pokusech proklít národ Izraele, jak mu to uložil Balak, moábský král. Moudří učí, že každého dne nastane okamžik, kdy se B-h „hněvá“, tj. soudí hříšníky; v tom okamžiku je ten, kdo hřeší, nejzranitelnější a Bil'am měl talent rozpoznat, kdy tento okamžik nastane. Balak si Bil'ama najal, aby proklel Izrael, ale B-h zhatil jeho plán tak, že ten den nesoudil. Bil'am se opakovaně marně pokoušel o kletbu, ale B-h ho přinutil místo kletby žehnat; a jím pronesená požehnání jsou tak významná, že Moudří začlenili část z nich do ranní modlitby. Bylo B-žím záměrem, aby právě tato výsostná požehnání se dostala k Izraeli skrze zlého nemravného Bil'ama, aby celý svět poznal, že chce-li někdo Izraeli škodit proti B-ží vůli, je bezmocný.

„balak“

Ramban- Balak byl králem Moabu, ale jeho titul se tu nezmiňuje, zřejmě proto, že byl znám jako skvělý válečník dlouho před tím, než se stal králem. Tóra chce naznačit, že dokonce i Balak- který nebyl jen pouhý král, spoléhající, že za něho druzí bojují- byl zaskočen, když se k zemi přiblížil Izrael. Lid Moabu ho pozdvihl do královského úřadu ze strachu před Izraelem.

Raši- Balak ani nebyl původem Moabec, ale vznešený cizinec, jehož Moabci pověřili vedením boje proti Izraeli.

„kol-ašer-asa jisrael laemori - všechno, co učinil Izrael...“

Raši- Moabci spoléhali na ochranu mocných emorejských králů Sichona a Oga; jestliže ani oni nebyli s to zastavit Izrael, byl Moab ve smrtelném nebezpečí.

Moabci byli vyděšeni, i když B-h zakázal Izraeli napadnout je (Dt 2:9, 19); Balak soudil, že když Židé neváhali uchvátit tu část emorejského území, která kdysi patřila Moabu, dá se čekat, že vzdor B-žimu zákazu uchvátí i zbytek moabského území. (Tanchuma)

Ramban- I kdyby Izrael neobsadil Moab, dobude všechny sousední země a donutí Moab, aby platil dávky a stal se vazalským státem.

„ki rav hu - je to tak mnoho“

Ramban- Izraelité se v egyptském otroctví zázrakem rozplodili, kdežto Moab byl poměrně mladý národ, rozrůstající se přirozeně. Židé tedy měli početní převahu.

Raši- Moab a Midjan byli tradiční nepřátelé, ale nyní se spojili před očekávaným úderem Izraele, který- jak se obávali- vyhladí a zničí vše, co mu stojí v cestě, jako rozzuřený býk.

Moab hledal u Midjanců cestu k záchraně, neboť doufal, že Midjanci, u nichž Moše žil po svém útěku z Egypta, možná znají příčinu jeho úspěchu i způsob, jak může být poražen. Midjanci řekli, že jeho síla je v ústech. Proto Moabci poslali pro Bil'ama, který měl schopnost proklít ho.

„al-hanahar - nad Řekou“

Podle Onkela a Targum Jonatan Řeka= Eufrat, který byl hlavním zdrojem vody v celé oblasti, podobně jako v Egyptě byl Řekou nazýván Nil. „erec bnej-amo - země příslušníků jeho lidu“

Raši- Balakovou rodnou zemí byl Aram, kde žil i Bil'am. Bil'am předpověděl, že Balak se stane králem, Balak tedy znal Bil'amovy schopnosti z první ruky.

Ibn Ezra, Ramban- Verš mluví o rodné zemi Bil'ama, ne Balaka. Podle midraše a Zoharu byl Bil'am potomkem Lavana, jenž pocházel z Aramu a který ho naučil okultnímu umění.

Sforno- Balak doufal, že Bil'amova kletba umožní jeho vojsku porazit Izrael v bitvě. Balakova slova o Bil'amově síle požehnat byla jen lichotkou, Balak věděl, že Bil'am dovede pouze rozpoznat nejvhodnější okamžik ke kletbě; jinak by požádal o požehnání pro sebe a své vojsko.

Raši- Balak poslal pro Bil'ama ne kvůli proctví, ale kvůli kletbě. Aby měl jistotu, že Bil'amovi neschází k tomu nic potřebné, poslal mu ksamim- kouzla, různé amulety a doplňky.

„sarej moav - moabští velmožové“

Raši- Od této chvíle již nejsou zmiňováni starší Midjanu, kteří také byli v poselstvu: dohodli se předem, že bude-li se Bil'am vytáčet, je to znamení, že je podvodník; proto odešli, jakmile Bil'am požádal o zdržení.

„kava-li - proklej mi (ho)“

Raši- Balak užil slova „ara“- mírnější označení kletby než „kava“. Chtěl pouze uchránit svůj národ před invazí a žádal jen zatlačení Izraele ven, ne jeho zničení. Bil'am Izrael nenáviděl, užil důraznějšího slova pro kletbu a mluvil o definitivním vyhnání, tj. zničení. Později i Balak užil tohoto důraznějšího slova- jak jeho strach z Izraele narůstal, rostla i jeho nenávisť. Když B-h zakazoval Bil'amovi jít, užil mírnějšího výrazu „lo-taor“, aby dal najevo, že Bil'am nesmí pronést vůbec žádnou kletbu. Nato Bil'am odpověděl, jako všichni patolízalové, že Izraeli požehná a B-h řekl: „Je požehnan“, tj. Izrael nepotřebuje tvé požehnání a neškodí mu tvá kletba.

„imachem - s vámi“

Raši podle Tanchuma- Bil'am pečlivě volil slova. Byl příliš domýšlivý, než aby přiznal, že mu to B-h striktně zakázal, proto řekl „s vámi“, jako náznak, že

jen s tímto poselstvem nemůže jít, kdyby však Balak poslal vznešenější posly, možná by šel. Bil'am doufal, že se B-h obměkčí anebo Balak změní úmysl a ušetří ho rozpaků dalšího odmítání.

Raši- Midrašické výklady se zaměřují na Bil'amův podlý charakter; jeho slova o plném domě zlata a stříbra odkrývají jeho hamižnost, naznačuje, že by se Balakovi více vyplatilo, kdyby zaplatil Bil'amovi za účinnou kletbu, než kdyby investoval do vojska, když není jisté, zda vyhraje válku.

Dvojaké B-ží svolení

Raši- B-h užil slova „lecha“, jež má v kontextu také význam „k tvému prospěchu“, tj. jestli si Bil'am myslí, že bude pro něj finančně výhodné, půjde-li, ať si jde. Ale B-h jasně říká, že svolení se týká pouze jeho práva jít, nikoliv svobody říkat, co se mu zlíbí- může říci jen to, co mu B-h přikáže.

Ibn Ezra- B-h někdy nechá lidi dělat věci, které neschvaluje, např. dovolil Izraeli na jeho žádost vyslat zvědy do země, přesto, že jim dal slib, že země je dobrá a nemusejí se ničeho obávat. Když nyní Bil'am tak velice chce jít, B-h ho nechá, ale varuje ho, že nesmí říkat, co sám chce. Ramban k tomu dodává, že to vystihuje věta „vedli ho po cestě, kterou chtěl jít“ . Bil'am vzbudil B-ží hněv, protože šel po cestě, i když věděl, že je to špatná cesta. (Bamidbar Raba 20:12)

Ramban- B-h od začátku říká Bil'amovi, že Izrael nemůže proklít, ale on to poselstvu neřekl. Balak, vědom si Bil'amovy hamižnosti a domýšlivosti, vyslal k němu vznešenější poselstvo s nabídkou větší odměny. Bil'am druhému poselstvu řekl, že mluvil s B-hem- což byla pravda- ale neřekl, co mu B-h říkal a nechal je v domnění, že dostal svolení ke kletbě. Tím znesvětil B-ží jméno, neboť si mysleli, že B-h odvolal své slovo a později, když Bil'am žehnal místo kletby, byli Balak i jeho lid přesvědčeni, že je nepodvedl Bil'am, ale B-h.

Midraš Ha Gadol cituje mišnu rb.Eliezera- Než B-h zničí nepřátele Izraele, pozvedne je; Bil'am si zasloužil trest za svou touhu proklít národ, který mu nijak neublížil. B-h ho na chvíli ponechal v domnění, že to může udělat a poskytl mu peníze i pocty.

„**vajakam bilam** - Bil'am vstal“

Raši- Moudří popisují Bil'amovu žádostivost s opovržením: nenávisť způsobila, že porušil všechny normy chování. Nehodilo se pro muže Bil'amova postavení, aby sám sedlal svého osla, ale nenáviděl Izrael tak, že nehleděl na vlastní důstojnost. B-h řekl: „Jejich předek Avraham tě předešel, protože vstal dřív a osedlal si osla, aby vykonal Mou vůli a vzal svého syna k oběti“. Verš říká, že Bil'am šel s Balakovými lidmi; naznačuje tím, že se celou duší připojil k jejich přání proklít Izrael.

B-h se stavi Bil'amovi do cesty

Aby B-h ukázal Moabcům, že Bil'am nemá moc jednat o své vlastní vůli, vyslal mu do cesty anděla.

Bil'am nebyl schopen ho spatřit, až na konci, zatímco jeho oslice přítomnost anděla vycítila. Tím bylo vyvráceno Bil'amovo halasné vychloubání, že zná B-ží vůli a je Jeho mluvčím.

„**malach hašem** - Hospodinův posel“

Raši- Užití B-žího jména Hašem- jeho milosrdnosti vypovídá, že vyslání anděla byl projev B-ží milosrdnosti k Bil'amovi, měl ho odvrátit od hříchu, který ho přivede do záhuby.

„**vatere haaton** - oslice spatřila“

Raši- Zvířata mohou vnímat duchovní bytosti, jež lidským očím zůstávají skryté. Kdyby lidé mohli vidět vše, jejich lidská inteligence by způsobila, že by žili v neustálém strachu.

Ramban- Andělé nejsou fyzické bytosti a lidé ani zvířata je nemohou vidět, pokud na sebe nevezmou lidskou podobu, jako při návštěvě Avrahama, a v tom případě je může vidět každý. U Bil'ama to bylo tak, že oslice neviděla anděla opravdu, spíše vycítila nebezpečí, když před ní stála (obrazně řečeno) bytost s taseným mečem.

„**vecharbo šlufa bejado** - s taseným mečem v ruce“

Raši- Symbolické zpodobení věčného soupeřství mezi Jakovovým „hlasem“ Tóry a Esavovým mečem. Anděl měl ukázat Bil'amovi, že jestli si uzurpuje sílu hlasu a využije jí k poškození Izraele, padne mečem, jež symbolizuje pohanské národy v čele s Esavem.

Raši cituje Tanchumu, že trojí vstoupení anděla do cesty symbolizuje tři praotce: poprvé anděl oslici bránil jen v pohybu dopředu, do stran byl pohyb volný= Bil'am může proklít jen Avrahamovo „boční“ potomstvo, z Jišmaela či Ketury, ale nemůže uškodit potomkům Jicchaka. Podruhé ponechal anděl oslici jen úzký průchod dopředu= symbol Jicchaka, který měl jen jednoho neehodného syna, Esava. Potřetí už oslice neměla vůbec kam se pohnout= nelze proklít potomstvo Jakova, v němž všichni jsou pravověrní.

Bil'amova oslice mluví

Ramban- Bil'amova oslice dostala dar řeči, aby ho napomenula. Účelem zázraku bylo ukázat Bil'amovi, že i běžné lidské funkce, např. řeč, jsou pod B-ží kontrolou. Jestliže může i zvíře rozumně mluvit, pak jistě může být Bil'am přinucen říci to, co chce B-h a umlčen, bude-li se vzpírat B-ží vůli.

Kli Jakar- B-h chtěl, aby Bil'am pochopil, že stejně jako mohla oslice mluvit pro slávu Izraele, tak i Bil'am může prorokovat jen proto, aby mohl říci to, co mu B-h vloží do úst.

Další komentují, že to mělo starším Moabu, kteří byli s Bil'amem, ukázat, že „velký prorok“ je pouhou hříčkou v B-žích rukou.

„**ze šaloš regalim** - potřetí...“

Raši- Narážka na budoucí velkou zásluhu Izraele, která jej uchrání před Bil'amem: třikrát v roce, o třech poutních svátcích (šaloš regalim) Pesachu, Šavuot a Sukot ponechají Židé svá pole a domy bez ochrany a putují do jeruzalémského Chrámu. Což může Bil'am uškodit národu, který má takovou víru v B-ha?

„**ki ata haragtich** - už bych tě zabil“

Raši- Bil'amova reakce na slova oslice udivuje: tváří v tvář zázraku napadne ho jen zvíře zabít, jako by tím mohl umlčet B-ha. Svému doprovodu se musel jevit jako pošetilec- prohlašuje, že může zničit celý národ svým prokletím a k usmrcení svého osla potřebuje meč.

„**vajgal hašem** - Hospodin odkryl“

Ramban- Z verše plyne, že Bil'am anděla neviděl, jinak by se jeho oči nemusely odkrývat. Je to také důkaz, že nebyl prorokem, protože anděla viděla i Hagar a Elišův sluha Gechazi, kteří nebyli proroky. Kdyby Bil'am byl opravdu prorokem, anděla by viděl, ale znemožnil to jeho podlý charakter. Bil'am byl ve skutečnosti jen mág, ne prorok. Vrcholná proroctví, jež později pronesl, byla výjimkou, již mu B-h dal pro slávu Izraele. Po svém nechvalném návratu domů už Bil'am neprorokoval a držel se svého postavení mága. (viz Joz 13:22)

„**al-ma** - proč?“

Sforno- Anděl dobře věděl, co se stalo, plánil ho za nevšímavost k B-žím znamením: B-ží posel se třikrát pokusil odvrátit ho od jeho zlé mise, ale on byl hluchý.

Rb.Hirsch Goldwurm- Bil'am hrál s cynickým pokrytectvím roli poslušného služebníka B-žího. Ignoroval, že objevení anděla vyjadřuje B-ží hněv nad jeho pravým důvodem cesty. Když řekl, že je připraven vrátit se, jen klíčkoval.

Raši- Nyní byl nucen uznat, že na rozdíl od pouhé oslice on neměl ani potuchy o andělovi. Svým návrhem, že se vrátí, chtěl vyvolat dojem, že B-h sám změnil názor. Jakoby říkal „B-h mi řekl, ať jdu a nyní posílá anděla, aby mě vrátil.“ I když ho anděl varoval, že smí jít dál jen s tím, že řekne to, co mu přikáže B-h, Bil'am stále doufal, že pronese svou kletbu. Verš 35 uvádí „šel s těmi velmoži“- „im- s“ naznačuje, že byl s nimi zajedno v jejich úmyslech.

Balakův postoj je zjevný. Šel do krajnosti, aby přiměl Bil'ama přijít; znal ho z Aramu a i když v něm viděl jedinou naději, jednal s ním pohrdavě. Pozval ho s narážkou na jeho bažení po počtách a když pro něho přichystal hostinu, poslal jídlo, ale nezúčastnil se ani ho nepozval do svého příbytku.

„**hadavar ašer jasim elohim befi** - co mi B-h vložil do úst“

Ramban- B-h přikázal Bil'amovi, aby udělal toto ponižující prohlášení, že není schopen říci nic, co není příkaz od B-ha.

„**bamot baal** - Baalova návrší“

Balak vyvedl Bil'ama na kopec, na němž stála moabská modla Baal, v naději, že ho tím podnítl a i dodá na účinnosti kletbě. Chtěl, aby Bil'am viděl izraelský tábor a vzrostla jeho nenávisť k Židům, a také doufal, že jeho zlovlné obzírání Izrael zastraší.

Bil'am hledal způsob, jak pronést svou kletbu. Sedm vztyčených oltářů a sedm obětí bylo symbolické- sedm mužů v dějinách Izraele

postavilo oltář B-hu: Adam, Abel, Noach, Avraham, Jicchak, Jakov a Moše. Bil'am se ptal B-ha: „Čím Ti ty oltáře byly tak příjemné? Tím, že Ti sloužili? Nebylo by lepší, kdyby Ti sloužilo sedmdesát národů, místo jednoho? (Tanchuma)

Raši cituje podobná slova v Tanchuma; B-h dává najevo, že mu nejde o množství, ale o upřímnost- že hojně oběti sedmdesáti národů jsou bez významu ve srovnání s izraelskou oddaností Tóře.

„**vajaas balak** - Balak učinil“

Ramban- Bil'am chtěl, aby se Balak podílel na obětování s ním, jeden zvířata zabíjet, druhý stříkat krví na oltář. Bil'am věda, že nemá B-ží přízeň, chtěl se snad dovolávat zásluh Moabců, kteří se cítili jako nevinné oběti izraelského vpádu.

Or HaChajim- I když byl Bil'am varován, ať nedělá nic, co mu B-h nepřikáže, tušil, že varování se týká jen jeho pokusů přivolat nečisté čarodějně síly, ale nezakazuje se mu sloužit B-hu obvyklým způsobem.

„**vajikar elohim- bilam** - B-h pohléd na ...“

Raši- Užité výraz naznačuje, že Bil'am se přiblížil k B-hu jen při této jediné příležitosti. Slovo vajikar je příbuzné se slovem kerí, jisté formě znečištění, tedy další konotace: zjevení Bil'amovi je pouze z nezbytnosti.

Bil'amovo 1. požehnání

„**vajisa mešalo** - pronesl své podobenství“

Ibn Ezra- Výrazu „masa-deklamace“ se často užívá pro hlasitě pronášené proroctví.

Baal HaTurim- Bil'am pozvedl hlas, aby jeho proroctví slyšelo všech sedmdesát národů a vyvolalo v nich žárlivost a nenávisť k Izraeli. Výrazu „mašal-podobenství“ se užívá o poetickém jazyce proroctví.

„**meharerej kedem** - z východních hor“

Bil'am žil v Aramu, který je na severovýchodě erec jisrael. Podle Tanchumy odkazuje Bil'am k praotcům, kteří byli duchovními „horami“ východního světa. Balakovo království Moab pocházelo od Lota, jemuž Avraham zachránil život a Bil'amův předek Lavan byl požehnan syny až po příchodu Jakova- oba tedy měli být za co vděční.

Jalkut- Bil'amova narážka na praotce znamená, že Izrael je nepřemožitelný.

„**lo kabo el** - když b-h nezatrácuje“

B'chor Shor - Bil'am dává najevo, že nemá žádnou moc pronést kletbu.

Raši- I když Židé hřeší a zaslouží zatracení, B-h to neudělá. Když Jakov dostal své požehnání, Jicchak řekl „bude požehnan“ (Gn 27:33) a když Jakov káral Šimona a Leviho, proklel jen jejich hněv, ale ne je samé (Gn 49:7). A když Izraelci vstoupili do země a obdrželi požehnání i kletby, Tóra se vyjadřuje opatrně, aby kletby nemířily přímo proti nim. (Dt 27:12)

„**curim...umigvaot** - skal...a kopců“

Raši- Praotcové jsou jako strmé skály a pramatky jako kopce. Bil'am tedy říká, že ohlédne-li se k počátkům Izraele, vidí, že jsou pevné jako skály a kopce, protože jsou věrní svým předkům.

„**uvagojim lo jitčašav** - nepřítá se mezi národy“

Raši- Při konečném účtování, kdy budou národy potrestány, Izrael nebude mezi nimi.

Midraš HaGadol- odkaz k posláni Izraele zůstat oddělený od ostatních národů. Z požehnání, jež Bil'am pronesl proti své vůli, vidíme, jaké byly jeho úmysly: aby se Židé přizpůsobili jiným národům a opustili své náboženství i obnovení. (Sanhedrin 105a)

„**mi mana** - kdo sečte..“

Onkelos překládá takto: Kdo může sečíst počet dětí Izraele, jež, protože jsou malé, mohou být přirovnány k prachu (Gur Arje) a kdo sečte počet lidí v některé ze čtyř formací izraelského tábora, která tvoří čtvrtinu (rova) národa?

Raši podle midraše- Kdo sečte zemědělské micvot, jež Židé vykonávají na prachu země a kdo spočte semena (rova) dalších generací?

„**tamot nafši** - kéž má duše země“

Bil'am se modlí, aby – až nastane jeho chvíle-zemřel smrtí spravedlivých a aby k nim byl připojen ve světě, který přijde.

Balakův hněv

Raši- Balaka rozzuřily Bil'amovy výroky a považoval je za proradnost. Balak sám měl znalosti magie a viděl, že Izrael utrpí citelnou ztrátu na nějaké hoře. Doufal, že to bude tato hora, na niž přivedl Bil'ama. Avšak Balak viděl jen část: hora, na niž Izrael utrpí ztrátu, byla ta, kde zemře Moše. Bil'am chtěl svou misi ukončit, ale B-h mu to nedovolil, vrátil se tedy k Balakovi. Někteří z Balakových důstojníků znechuceně odešli, jistí, že kletba nebude pronesena; i Balak řekl, že Bil'am nemá žádnou moc.

Bil'amovo 2. požehnání

„**kum balak** - postav se“

Raši- Bil'am odpověděl Balakovi, že vskutku má poselství od B-ha a že by Balak měl povstat z úcty k B-hu.

„**lo-hibit aven** - nespátřil nepravost“

Onkelos- Bil'am mluví z vlastní zkušenosti-pokoušel se objevit nepravost, jíž by ospravedlnil svou kletbu, ale žádnou nenašel.

Raši cituje „krásný midraš“- i když Izrael hřeší, B-h nescítá hříchy, aby naplnil míru jejich provinění. Podle Moudrých B-h není ochoten rozebírat hříchy Izraele, neboť jeho lid je horlivý ve službě Jemu a sluší se tedy, aby k nim byl velkorosý.

Ibn Ezra- Jestliže není žádná nepravost v Jakovovi, B-h mu zachová svou přízeň, ale jestli Izrael zhřeší, B-h zanechá laskavosti. Tím Bil'am hlásá, že nejlepší způsob, jak uškodit Židům, není proklít je, ale zlákat k hříchu.

„**utruat melech bo** - a přátelství krále...“

Komentátoři považují slovo utruaf za odvozené od reut- přátelství; utruat může znamenat také zvuk šofaru, tak to čte Ibn Ezra a Sforno: „zvuk trubky Krále“, s odkazem na trubku, jíž Moše ohlašoval, že se tábor má přichystat k další cestě.

„**ki lo-nachaš bejakov** - není žádné nečistoty v...“

Raši- B-h vysvobodil Izrael z Egypta ohromujícím projevem moci, protože Židé se na Něho spolehli a nehledali čarodějná znamení ani věštby. Toto proroctví zahanbilo Bil'ama- on i Balak, mágové, se pokoušeli proklít národ, který byl požehnan za to, že odmítl magii!

„**kaet** - od tohoto času“

Raši- Bil'am říká, že tam, kde ostatní národy hledaly znamení a věštby, Izrael měl B-ží proroky a náprsník kohena gadol.

„**klavi jakum** - zvedá se jako lev“

Onkelos- Bil'am předpovídá, že Izrael začne dobývat zemi a jako mladý lev, který dospívá k plné síle, nezastaví se, dokud nepřemůže všechny kenaanské krále.

Raši podle midraše- Od okamžiku, kdy Židé ráno vstanou, vykonávají micvot, tak jako se mladý lev učí dopadnout kořist; a i když v noci leží, přemáhají nepřátele, protože před ulehnutím čtou Šma a svěří svou duši B-hu, takže když přijde ve spánku nebezpečí, B-h je ochrání a vybojuje jejich zápas za ně.

Další Balakova žádost

Or HaChajim- Balak žádal, aby Bil'am aspoň nežehnal, když už neproklíná. Po Bil'amově odpovědi, že může říkat jen to, co mu B-h přikáže, odvedl ho na jiné místo; domníval se totiž, že důvodem Bil'amovy neschopnosti proklít Izrael je to, že vidí jen spravedlivé Židy a kdyby viděl ty méně spravedlivé v jiné části tábora, možná by to dokázal.

Ramban- Balak pochopil, že B-h neustoupí od svého slibu, že Izrael zvítězí nad všemi kenaanskými královstvími. Doufal však, že izraelské přemožení Kenaanu nevylučuje moabské vítězství nad Izraelem- aspoň na územích, jež původně patřila Moabu, než je dobyl Sichon.

„**roš hapeor** - vrchol Peoru“

Raši- Balak- který byl také mág- předvídal, že Izrael utrpí velkou ztrátu na vrcholku hory; domníval se, že se to týká Bil'amovy kletby, ale- jako všichni mágové- viděl povrchně, a tedy spatřil jen část pravdy.

Bil'amovo 3. požehnání

Ramban- Dříve chtěl vystihnout okamžik B-žího hněvu a využít jej k prokletí Izraele, nyní si uvědomil, že to není možné, proto se postavil „tváří k poušti“ a otevřel se B-žimu proroctví.

Raši vychází z Onkela- Bil'am měl i nyní zlé úmysly; když se díval do pouště, chtěl připomenout hřích zlatého telete.

Sforno- I když Bil'am věděl, že je nucen pronést požehnání, chtěl, aby bylo tak neplodné jako poušť.

Moudří o Bil'amovi říkají, že je lépe být tvrdě pokárán z lásky, jak to udělal prorok Achija Šiloský (1 Kr 14:10-16), než být požehnan z nenávisti, jako nyní od Bil'ama.

„**šočen lišvatav** - táboří podle kmenů“

Raši- Viděl vzorný pořádek v táboře. Kmeny si uchovávaly své odlišnosti, stany byly postaveny tak, aby nebyly vchody proti sobě a zachovalo se soukromí rodin. Jednotlivé rody kmene tábořily spolu, z

odpovědnosti vůči sobě navzájem, současně však se hájilo soukromí a práva jednotlivých rodin.

„**nofel ugluj ejnajim** - upadá do vytržení...“

Ramban- Bil'am zakusil proroctví jen v transu, který se podobal spánku. To dokazovalo, oč níže je proti Mošemu, jenž s B-hem hovořil při plném vědomí.

Raši cituje Onkela- Vidění přišlo v noci, když ležel v posteli

Ibn Ezra- Přesto prorokoval s „odkrytýma očima“, tj. jeho duch si uvědomoval, co se děje.

„**ohalejcha...miškenotejcha**- tvé stany...tvé příbytky“

Sforno- Podle Moudrých (Sanhedrin 105b) „stany“ odkazují k bejt midrašům, „miškenotejcha“, což má vztah k Šechíně, odkazují k synagogám.

Raši cituje midraš- Oba výrazy odkazují k Chrámům a svatyni; „stany“- nářezka na ty, jež stojí, „příbytky“- nářezka na jejich zničení. Výklad „miškenotejcha“ je založen na příbuznosti s „miškon- souběžný, paralelní nebo záruka“. Naznačuje se, že když Izrael hřeší, B-h zničí Chrám, místo aby obrátil hněv proti národu.

Ramban- chápe celou pasáž jako celkové požehnání, počínaje pobytem Izraele v poušti, kde bydlel ve stanech, a dál k budoucímu bývání v zemi ve vystavěných příbytcích, obklopených úrodnými poli a vinicemi.

Podobně „potoky“- králové a učenci, kteří vedli židovský národ. Králové se „prostírají“, tj. jejich vláda je dlouhá; „zahrady“- plodné vinice a sady.

Onkelos a Targum Jerušalmi- „zahrady“- skupiny učenců ve studovněch. Sídlo sanhedrinu v Javne se nazývalo keren b'javne- vinice v Javne, protože žáci sedávali před svými učiteli v řadách, jako kmeny na vinici.

„**kaahalim nata hašem**“

Tj. vonné stromy, symbol šířící se slávy izraelských králů a učenců, přirovnaných k dobře zavlaženým cedrům.

„**jizal midaljav** - voda se řine z nich“

Tj. z královských studní. Tekoucí voda je symbol hojnosti a studně symbolizuje potomstvo.

Onkelos vykládá jako „král pomazaný svými syny bude velký“

„**vejarom meagag malko** - král... vyvýšen nad Agagem“

Šaul, první izraelský král, porazil krále Agaga amalekitského; Saulovi nástupci David a Šlomo dobyli ještě větších vítězství.

„**kara...kaari** - stočil se...jako lev“

Raši- Obsadí zemi silou a energií, a když už tam budou, nepohnou se.

„**mevarechejcha baruch veorerejcha arur**“

Raši- Bil'am hovoří nejdříve o požehnání a pak o kletbách, Jicchak naopak. Obojí odráží zkušenost národa: zlí lidé jako Bil'am začínají ozářeni slávou a pak se propadnou do prokletí, jak zasluhují; spravedliví začínají s obtížemi a těžce, ale nakonec budou požehnáni.

„**brach lecha** - běž...“

Or HaChajim- Balak ve vzteku kázal Bil'amovi, ať odejde co nejrychleji, bez doprovodu, a nesmí jít do žádného města v Moabu a Midjanu. Chtěl Bil'ama ponížit. Na to Bil'am odpověděl, že jednal čestně, neboť od začátku říkal Balakovi, že může dělat jen to, co přikáže B-h a za těchto podmínek ho Balak najal.

Bil'amovo poslední proroctví

Ramban- Protože měl předpovídat neštěstí, jež dopadnou na Moab, řekl Balakovi, aby poodešel stranou a řekne mu to v soukromí.

„**ijaccha** - radím ti“

Raši- Před svým proroctvím dal Bil'am Balakovi radu, která tu není řečena. Moudří (Sanhedrin 106a) uvádějí, že Bil'am poradil králi „B-h toho národa nenávidí nemorálnost“. Talmud popisuje Bil'amovu radu, jak svést Židy, aby na sebe přivolali B-ží trest. Epizoda vylíčená v kpt. 25 vzešla z Bil'amovy rady.

„**erenu velo ata** - vidím jej, ne však nyní“

Ramban- Bil'am mluví o velmi vzdálené budoucnosti Židů, o mesiášském vykoupení. Celý sled jeho výroků obsáhl čtyři období židovských dějin: na poušti (23:7-10), dobytí země (23: 18- 24), období jejich velikosti po dobytí země a okolních území (24:3-9) a nyní konec dní.

„**darach kochav mijakov** - hvězda vyšla z Jakova“

I když Bil'am hovoří o budoucnosti, užívá minulého času, jakoby se to již stalo. Je obvyklé, že prorok vidí události tak jasně, jako by se udály.

Raši- Hvězda= král, žezlo= jeho moc, jež přemůže protivníky a přivede všechny pod svou vládu. Tento židovský král porazí velmože Moabu i celého světa. Seth byl syn Adama a Evy, z něho pochází celé lidstvo; „děti Seta“ jsou všichni lidé na zemi.

Kdo je tím králem?

Raši, Ibn Ezra- David, první velký dobyvatel mezi židovskými králi. Zvítězil nad Moabem (2 S 8:2)

Ramban- Hvězda=mesiáš, a ještě spíše kometa či meteor, protože proletí nebesy a bude viditelný po celém světě, aby shromáždil rozptýlené Židy. Tehdy Moab nebude ušetřen, I když Židé Balakovy generace mají zakázáno Moab dobýt.

„**ojvav** - jeho nepřítel“

Raši- Seir a Edom, Esavovi potomci, se stanou panstvím Izraele. Verš 19 říká, že Izrael bude panovat

Ramban- Popisuje se konec dní, protože nynější rozptýlení Židů je edomským exilem. Izrael je jakoby pod vládou Edomu, což skončí rozbitím edomské moci.

„**rešit gojim amalek** - Amalek je první mezi národy“

Raši- Amalek první napadl Izrael

Ramban- jiný výklad: Amalek je první ve vojenské síle

Resisej Lajla- Pozdější komentátoři vykládají takto: Amalek, první potomek Esava, je hlavním ztělesněním zla oproti svému nezničitelnému nepříteli Izraeli, který je považován za ztělesnění dobra.

„**vajare et-hakejni** - viděl Kénijce“

Raši- Tj. rodina Jitra, jež žila poblíž Amaleka. Bil'am dává do kontrastu konec nestoudného Amaleka

a stoupající hvězdu Jitrových potomků. Jsou zmíněni spolu s kmenem jehuda (1 Let 2:55). Podle Moudrých verš naznačuje jejich vynikající znalosti Tóry.

„**ejtan mošavecha** - tvé sídlo je mohutné“

Jitrovo potonmstvo se stalo součástí židovského národa, i když sousedili s Amalekem a dalo by se čekat, že budou hledat ochranu u něho.

Sforno- Bil'am chválí Kenijce, že spojili svůj osud s Izraelem v kruté poušti; za takovou věrnost zasluhují mít „hnízdo“ na mohutné skále Izraele.

Or HaChajim- Chválí Jitra, že dal svou dceru Ciporu Mošemu- umístil své hnízdo na bezpečné skále Mošeho Tóry.

Moudří citují tradici, že když se faraon rozhodl k utlačování Izraelitů, vzal v potaz své tři rádce- Joba, Jitra a Bil'ama. Nyní Bil'am chválí Jitra, že se tak vysoko pozvedl. (Raši)

Jak uvádí Talmud, Bil'am radil faraonovi, aby Izrael zničil, Job mlčel a Jitro uprchl z Egypta, aby nemohl být s tímto faraonovým výnosem spojován.

„**vecim mijad kitim** - loďstvo od kitejských břehů“

Raši- Válečné lodě Římanů (kitim) přivezou legie, které dobudou Asýrii a národy na vzdálenějším břehu Eufratu. V Danielově vidění jsou Římané „čtvrtým zvířetem“ (Dn 7:11)

Ramban- Ačkoliv Kitim pocházejí z Javan – Řecka, které je u Daniela „třetím zvířetem“, vlastním úsilím se rozvinuli do samostatného celku. Verš navíc odkazuje i k současnému exilu Izraele, protože ever-druhý břeh lze číst i jako Eber, dědeček Avrahama, po němž byl Avraham nazván Ivri . Tento exil začal Římany a skončí příchodem mesiáše.

Bil'amovy pikle

Když Bil'amovi selhala i třetí možnost proklít Izrael, zbývala poslední naděje: věděl, že základem židovské svatosti je sexuální čistota a B-h nestrpí nemorálnost. Poradil tedy Balakovi, aby židovské muže zlákal k prostopášnosti. Moabci i Midjanci byli tak odhodlaní, že i urození poslali své dcery k provedení plánu.

Alshich- Moabky sváděly spíše běžnou populaci, Midjanky se pokusily svést židovské vůdce, včetně

samotného Mošeho. Když neuspěly, obrátily se k níže postaveným a uspěly u Zimriho, velmože z kmene Šimon. Vina Midjanu byla větší, jak dokazuje B-ží přikaz, aby Izraelci bojovali proti Midjancům a potrestali je.

„**vatikrena laam** - zvaly lid“

Raši- Moabky zvaly Židy, aby s nimi hodovali a pili, a když se muži vzrušili a dožadovali se soulože, Moabky vytáhly modly Baal-peora a naléhaly, aby se jim muži klaněli.

„**kach et-kol -rašej haam** - vezmi představitele lidu...“

Raši- Tj. Shromáždí je, aby zasedli jako soud a vynesli rozsudek nad provinilci, kteří budou oběšeni.

Rb.Hirsch- Byl to mimořádný postup, který B-h nařídil k překonání krize. Obvykle může být hříšník souzen až poté, co byl varován dvěma svědky, aby nehřešil a když svědkové potvrdili, že neposlechl.

Raši- Příkaz byl vykonán, bylo oběšeno mnoho provinilců

Ramban- Příkaz byl odvolán, když Pinchasova statečnost šokovala lidi, takže přestali hřešit.

Michtav Elijahu- Žid přivedl svou milenku nestydatě přímo ke vchodu do stanu setkávání a hřešil na veřejnosti. Moše a starší bezmocně plakali, protože si byli vědomi, že u lidí, kteří jsou plní ducha vzpurnosti je marná každá snaha zkrotit je, že by je naopak ještě víc vydráždila. Mohli tedy jen plakat

„**vehema vochim** - a plakali“

Raši- Byli v rozpacích. Moše zapomněl, že existuje zákon o těch, kdo veřejně přestoupí zákaz Tóry mít pohlavní styk s pohankou: „kanaim pogin bo- horlivý ho smí zabít“. Prozřetelnost způsobila, že Moše tento zákon zapomněl, aby mohl jednat Pinchas a zasloužit si B-ží požeňání (verš 12); připomněl zákon Mošemu a Moše odpověděl, že když jej Pinchas připomněl, má jej i vykonat.

Ibn Ezra- jiný výklad: Moše a starší se shromáždili u stanu setkávání a horoucně se modlili o B-ží slitovnost a odvrácení morové rány, již očekávali za hřích.

Abraham Joshua Heschel

Šabat

PROLOG: Architektura času.

Pomoci techniky si podmanil člověk prostor. Tento triumf mohl být dovršen jen proto, že člověk obětoval část své existence, zejména čas. V oblasti techniky potřebujeme čas, abychom obsáhli prostor. Hlavním cílem je získat moc nad veškerým

prostorem vesmíru. Více však dosáhnout nelze! Moc, které jsme dosáhli v prostoru světa, končí u hranice času. Ale čas je ve skutečnosti srdcem existence. (srv.A.Heschl:Man is Not Alone. A Philosophy of Religion, 1951)

Je zajisté naším úkolem získávat panství nad prostorem vesmíru. Ale je nebezpečné, věnujeme -li

tomu veškerou námahu i v říší času. V oblasti času není prvořadým cílem mít, nýbrž být. Nikoli ovládat, ale dělit se, ne podřizovat, nýbrž pěstovat solidaritu. Život proběhl falešně, pokud bylo naším jediným cílem ovládnutí prostoru, získání všech věcí v prostoru.

Není nic důležitějšího (užitečnějšího) jako moc. Ale také nic hroznějšího. Často dospíváme k vlastnímu ponížení.

Technika vyrůstá v první řadě z lidského požadavku podřídit síly přírody a mít nad nimi moc. Zhotovení předmětů, umění tkalcovské i zemědělství, stavitelství, umění plavby — to vše se děje v prostoru kolem člověka. Duch je přeplněn věcmi prostoru a tyto věci až do dnešního dne zabírají veškerou činnost člověka. Podobně i v náboženství panuje představa, že Božství přebývá v prostoru, na určitých místech - jako jsou vyvýšeniny či hory, lesy, stromy nebo kameny, kterým se pak říká "svatá místa". Lidé svazují Božství s místem a svatost je majetek, který je vázán na věci v prostoru. Tak se zrodila otázka s "kde je Bůh?" Myšlenka, že Bůh je přítomen ve vesmíru, byla chápána duchovně. Ale vysvětlovalo se to tak, že je přítomen v prostoru, nikoli v čase - sice v přírodě, ale nikoli v dějinách. Jako by byl nějakou věcí a nikoli Duchem.

I sama panteistická filosofie je náboženstvím prostoru. Nejvyšší Bytí je chápáno jako nekonečný prostor. "Deus sive natura" chápe prostor jako věc, nikoli jako čas. Pro Spinozu je čas projevem pohybu, je to kategorie myšlení. A přáním vytvořit si jakousi filosofii more geometrico - po vzoru geometrie, která jakožto věda prostoru by hodnotila prostor duchovně.

Primitivní duch nesnadno porozumí myšlence bez pomoci obrazu. A fantazie má své pravé panství v prostoru. Musí zpodobňovat bohy. Tam, kde neexistuje obraz, není tedy ani bůh. Uctívání svatých obrazů, znamení a míst není jen základnou pro většinu náboženství. Drží se jí lidé každého věku, všech národů, zbožní, pověřiví i protináboženští. Všichni ctí korouhve a vlajky, národní památníky a pomníky králů a hrdinů. Znesvěcení je chápáno jako zločin. I když svatost se může stát tak důležitou, že idea, na níž byla postavena, může později upadnout v zapomnění. Pomník si žádá zapomnění, prostředek ničí cíl. Neboť věci prostoru jsou dány do rukou lidem. Jsou sice natolik svaté, aby je nikdo neznesvětil, ale ne zas tak svaté, aby nesměly být zničeny. K tomu, aby si udržely svatost, mají za povinnost zaručovat navěky přítomnost Boží. Proto nesou údajně jeho podobu. Ale Bůh, kterého může člověk zpodobit - kterého může ohraničit, je jen stínem člověka.

My všichni jsme oslněni leskem prostoru a omámeni velikostí věcí v něm. Věc je kategorie, která hluboce působí na našeho ducha a ovlivňuje celé naše myšlení. Naše fantazie má sklon připodobnit tomu všemchny představy. V

každodenním životě se zabýváme tím, co nám zprostředkují smysly, co vidí naše oči, hmatají prsty. Realita je pro nás zpředmětněna. Je z hmoty, která se nachází v prostoru. Mnoho lidí chápe i samotného Boha jako věc.

Následek naší vázanosti na věci je slepota ke všemu reálnému, co není věcí, a přece skutečně existuje. Zvláště zřetelné je to v porozumění času. Čas není věc ani hmota a tak se nám zdá, že není realitou. Bertrand Russel řekl, že čas je nedůležitá a povrchní charakteristika skutečnosti... určitá emancipace od zotročení časem je pro filosofické myšlení nutná... Poznání, že čas je zcela nedůležitý, je branou k moudrosti... (Our Knowledge of the External World str. 166n).

Ano, my víme, co můžeme udělat s prostorem, ale vůbec nevíme, co dělat s časem, který by měl sloužit prostoru. Většina z nás se namáhá jen pro věci v prostoru. A následkem toho trpíme hluboce zakořeněným strachem z času a oněmíme, jakmile mu stojíme tváří v tvář. („Čas je zátěž, smrtelná nemoc, která vyvolává neúprosnou nostalgii. Přešlý čas vyvolává v srdcích lidí beznaděj a naplňuje jejich oči smutkem" - N. Berdjajev, Solitude and society). Pro nás je čas hořkým výsměchem, oplzlou obludou, s tlamou jako rozžhavenou pecí, která stravuje každý okamžik našeho života. Proto se děsíme zpětné konfrontace s časem a tím víc se upínáme k věcem tohoto světa. Dobrá předsevzetí, která nemůžeme uskutečnit, odkládáme do prostoru. Majetnictví je označením toho, co nás tlačí; dni našich zmarněných přání. Ale věci světa nejsou samovznitivé. Ony jen přilévají olej do ohně. Lze vůbec mít radost z jezu, určeného proti teroru času, který nás ohrožuje neobměkčitelností smrti? Pohled zblízka ukazuje věci jako klamně štěstí. Věci ohrožují bezprostředně náš život. Omamnost věcí nás daleko více vykořisťuje, než nám pomáhá.

Člověk si nedokáže odstranit z cesty problém času. Čím víc o tom přemýšlí, tím jasněji poznává: Není možno překonat čas prostorem. Pány času se můžeme stát jedině v čase. (srv. A.J.Heschel: Die Erde ist des Herrn, Neukirchen Vluin 1935).

Není vyššího cíle duchovního života - získat moudrost - nad skutečný prožitek nám daných svatých okamžiků. Při určité náboženské události nezáleží člověku na tom, mít nějakou věc, ale na tom, aby svaté okamžiky skutečně prožil. (To je jeden z aspektů, který odlišuje náboženskou zkušenost od zkušenosti ateistické). Co zůstane uloženo v duši, je okamžik poznání, ale nikoli místo, kde se poznání dostavilo. Okamžik poznání je poklad, který nás přenese přes nekonečnost a nezměnitelnost času. Duchovní život upadá, jestliže nepoznáme touhu po velikosti toho, co je v čase věčné. Nepokoušíme se zatracovat svět prostoru, neboť zatracovat prostor a jeho svět by znamenalo zatracovat dílo stvoření, o kterém je řečeno: „Bůh pohlédl a viděl, že je dobré". Člověk ani nemůže chápat svět "sub specie temporis". Čas a prostor jsou nerozlučně propojeny. Vidět jedno bez druhého znamená být částečně slepý. Kamkoli se obrátíme,

jsme bezpodmínečně podřízeni prostoru. Jsme zotročováni věcmi tohoto světa. Nesmíme zapomenout, že věc nedává okamžiku důležitost, ale okamžik dává důležitost určité věci.

Bible se zajímá víc o čas než o prostor, vidí svět v kategorii času. Věnuje více pozornosti generacím a událostem než zemím a věcem. Zajímá se víc o dějiny, méně o zeměpis. Abychom dobře porozuměli učení bible, musíme akceptovat její přesvědčení, že pro život má větší důležitost čas, ten teprve zrovnoprávní prostor a že čas má svou vlastní důležitost a velikost.

V biblické hebrejštině neexistuje výraz pro věc. Slovo "davar" označuje věc až v pozdější hebrejštině, v řeči bible označuje řeč, slovo, poselství, zprávu, radu, požadavek, slib, rozhodnutí, rozsudek, téma, vyprávění, výklad, cestu, způsob, vyjádření, obchod, zaměstnání, jednání, dobrý skutek, směr, základ, důvod. Je to doklad jazykové chudoby, anebo spíš náznak neurčitosti světa, v níž realita je nesrovnatelná s věčností? (z latiny - res — věc).

Jednou z nejdůležitějších skutečností v dějinách náboženství byla transformace zemědělských svátků do památných dnů historie. Slavnosti starých národů byly úzce spojeny s ročním cyklem přírody. Oslavovali to, co se v životě přírody právě odehrávalo v daném období roku. Proto byly slavnosti hodnoceny věcmi, které v tom čase příroda dala nebo nedala. V židovství se stal Pesach - původně slavnost jara - slavnostním připomenutím exodu z Egypta. Slavnost týdnů, oslavující konec pšeničné žně (chag ha - kacir , Ex 23,16. 34, 22.) se stala dnem, kdy byla dána Tóra na Sinaji a Svátek stánků na konci sklizně hroznů (chag hasif Ex.23,16.) připomíná, že Izrael při putování pouští bydlel ve stanech (Lev.23,42.) Pro Izrael byly tyto jedinečné události historického času daleko důležitější, než stále se opakující děje přírodního koloběhu, přesto, že i tento národ byl na přírodním cyklu fyzicky závislý. Zatímco božstva okolních národů byla vázána na určitá místa nebo věci, Bůh Izraele byl Bohem události: Vysvoboditel z otroctví, Dárce Tóry. Zjevoval se v událostech dějin, ne ve věcech či místech. Tak vznikla víra v Bezejmenného a Nepředstavitelného Nehmotného.

Židovství je náboženstvím času a zaměřeno na posvěcování času, na rozdíl od lidí, kteří myslí v kategoriích prostoru. Pro ty se čas nemění, trvale se opakuje, je stejnosměrný. Každá hodina je stejná, bez mimořádné důležitosti, prázdná nábojnice. Těmto lidem Bible neukazuje rozdílný charakter času. A přece nejsou dvě hodiny, které by byly stejné, každá hodina je jedinečná a jediná. Je dána v tomto okamžiku, je výlučná a nekonečně vzácná.

Židovství nás učí vázat se na svatost času, na svaté události. Vede nás ke svěcení svatosti, prýstící z tlaku probíhajícího roku. Šabaty jsou veliké katedrály a nejsvatější je svatostánek, který sice zničili Římané a Němci jej mohli spálit, ale

který nemůže být zničen ani odpadlictvím - den obrácení. Podle názoru slavných rabinů to není slavnost dne obrácení, nýbrž den samotný, „existence dne, která spolu s lítostí nad lidskými hříchy nabízí smíření“. (Maimonides, Mišne Tóra, Tšuva 1,3 na podkladě Jomy 8,8. Radikální pohled najdeme v Sifra 23,27 a Ševuot 13a)

Mohli bychom se domnívat, že Den smíření nesmíří, jestliže se člověk nepostí a jde do shromáždění (kde se modlí toho dne: „Pochválen budiž , Pane...kterýžto Izrael a den Smíření světíš.“ V tento den člověk obléká slavnostní oděv, aby ukázal, že uznává den za svatý (srv. Tosafot 7a) a nepracuje. Co ale když se nepostí a nejde do shromáždění, avšak nepracuje? Jak poznáme, že v tento den hřeší? Písmo praví: Je to den smíření - smiřuje tedy ve všech případech. Přesto se někteří domnívají, že tento den smiřuje i ty, kteří nechťejí a právě proto tento den hřeší.

Rituál lze charakterizovat jako umění dát času platný tvar, jakousi architekturu času. Nejčastěji průběh - šabatu, novoluní, svátků, šabatového a jubilejního roku - závisí na určité hodině denní nebo roční doby, např. postavit se večer, ráno a odpoledne k modlitbě. Základní předpoklad víry leží v oblasti času. Vzpomínáme na den vyjití z Egypta, na den, v němž Izrael stál u Sinaje a mesiášská naděje je v očekávání dne na konci časů.

Není většího uměleckého díla, než idea, že se král ujme vlády oficiální ceremonií: Soustředí se na okamžik po svém zjevení, kdy vstupuje a přijímá vůdčí úlohu. V bibli jsou některá slova řečena s mimořádnou pečlivostí. Především ta, jež svítí daleko dopředu jako pochodně, aby zdůraznila systém biblického výrazového světa.

Jedno z nejdůležitějších slov v Bibli je slovo kadoš-svatý. Znamená daleko více než jen výraz k označení tajemství a majestátu Božství. Co vlastně byl ten prvotní svatý stav světských dějin? Kopec či hora? Nebo snad oltář?

Poprvé bylo použito slova kadoš v knize Genesis, na konci popisu stvoření. Jak mimořádnou důležitost to musí mít, když se to spojuje s časem – „A Bůh pozeňnal a posvětil sedmý den, neboť v něm přestal konat veškeré své stvořitelské dílo“. (Gn. 2,3.) „Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale den sedmý je den odpočinutí Hospodina tvého Boha...V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, Ex 20,8.11.) V Desateru je slova „svatý“ užitó jen ve spojení s příkázáním šabatu. Ve zprávě o stvoření nebylo slova „svatý“ užitó při žádné jiné příležitosti, která by byla hodná charakteru slova „svatý“.

To je radikální odklon od stávajících náboženských představ. Mýtické myšlení by očekávalo, že po stvoření nebe a země si Bůh určí nějaké místo- horu či pramen- kde má být zřízen svatostánek. Ale v Bibli stojí na prvním místě jasně svatost času – šabat.

Na počátku dějin byla na světě jen jediná svatost: svatost času. Když mělo být na Sinaji proneseno Boží slovo, soustředila se svatost na člověka: „Budete mi

národem svatým". Teprve potom se stal národem vyvoleným. Když se pak tento lid rozhodl neuctívat věc - zlaté tele - přišel příkaz postavit svatyni, (Tanchuma Ex 34, 1.31. - Seder Olam raba kap.6.- Raši k Ex.31,18., Nachmanides k Lv 8,2). Posvěcení času by světu úplně stačilo. Posvěcení prostoru byl nutný kompromis s přirozeností člověka. Postavení svatostánku nebylo přikázáno v Desateru. Jeho stavba byla odpovědí na bezprostřední prosbu národa: „O Pane světa! Králové národa mají paláce, kde jsou zřízeny tabule, svítidla a jiná znamení královské důstojnosti, aby byl král jako takový uznáván. Nemůžeš také ty, Králi náš, Zachránce a Panovníku zřídit královské znamení, aby národy světa mohly poznat, že ty jsi králem všech?"(Midraš Agada 27,1 - Ginsberg)

Nejprve přišlo posvěcení času, pak posvěcení lidí a teprve na konec posvěcení prostoru. Čas byl posvěcen Bohem. Svatostánek posvětil Mojžíš (Nu.

7,1).

O svátcích se sice slavily události, které se staly v čase, ale novoluní, které se v kalendáři připomíná každý měsíc, je určováno řádem přírody. Pesach a Sukot připadají na úplněk, i ostatní svátky jsou určeny dnem daného měsíce. Měsíc odráží koloběh přírody, neboť židovský měsíc začíná novoluním s následným narůstáním měsíce na večerní obloze. (Každý měsíční běh má od jednoho novoluní k následujícímu 29 dní a 12 hodin). Naproti tomu šabat je na měsíci naprosto nezávislý a nemá k němu žádný vztah. (Babylonský sedmý den byl držen při každém sedmém dni měsíčního koloběhu). Termín šabatu nebyl určován podle přírody, nýbrž byl součástí stvoření. Tak je existence šabatu dostatečně oddělená od světa prostoru.

Význam šabatu je oslavou času, nikoli prostoru. Šest dnů v týdnu žijeme pod tyranii věcí v prostoru. V sobotu se pokoušíme o souzvuk se svatostí času. Sedmý den jsme voláni k účasti na tom.

Šabat tento týden začíná v pátek v 20'47, a končí v sobotu v 22'15.

Délka dne je 16 hod 17 min; délka skutečné hodiny činí 81 minut, východ jitřenky 1'44; doporučený čas ranní modlitby (talit a tfilin) v 3'05 hod; východ slunce v 4'43; polovina dne 12'51; čas odpolední modlitby (mincha gedola) ve 13'21, (mincha ktana 17'36, plag mincha 19'18) západ slunce (škia) 21'00; východ hvězd v 21'40 podle Holešova (jihovýchodní Morava); Čechy + 10 minut; podle kalendáře Kaluach

Festival

Týden židovské kultury

Holešov 29.7. – 4.8 2007

Šavua tov (שבוע טוב) - dobrý týden – vydává Olam - Společnost Judaica Holešov, Osvobození 1133, www.olam.cz Kontaktní osoba Jiří Richter, e-mail olam@olam.cz tel. 573 396 046